

ACTIVITATEA GĂRZII NAȚIONALE ROMÂNE A MARINARILOR DE LA POLA (30 OCTOMBRIE-22 NOIEMBRIE 1918)

MIHAI-OCTAVIAN GROZA
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

Anul 1918 a evidențiat, după patru ani de război, de scădere a producției și a monedei, de foamete și lipsuri, o accentuată slăbire a capacității de rezistență pe front a trupelor austro-ungare¹, care și-au jucat ultima carte pe frontul italian, unde avea să se contureze viitoarea prăbușire a acestora. La 23 octombrie 1918, trupele italiene, secondate de aliații francezi, englezi și americani, s-au lansat într-o ofensivă de proporții, reușind să forțeze râul Piave, să creeze o breșă și să izoleze două corpuri de armată austro-ungare. După o confruntare violentă în zona muntelui Grappa, izolată, obligată să lupte pe un teren neprietenos, accidentat, armata austro-ungară a fost înfrântă decisiv la Vittorio Veneto, în confruntarea rămasă cunoscută în literatura de specialitate ca „a treia bătălie de pe Piave”, moment care a marcat disoluția acesteia².

În fața catastrofei, într-o ultimă încercare de salvare a Imperiului Austro-Ungar de la destrămare, la 12 octombrie 1918, împăratul Carol I a convocat, la Baden, 32 de parlamentari ai diferitelor naționalități, propunându-le un proiect de federalizare a monarhiei³. Deși rezultatele acestei consfătuiri nu au fost încurajatoare pentru inițiator, la 16 octombrie, acesta a lansat celebrul manifest „Către popoarele mele credincioase!”⁴, prin intermediul căruia a anunțat federalizarea imperiului în șase state (austriac, ungar, ceh, polonez, ucrainean și iugoslav), sub sceptrul dinastiei de Habsburg⁵. Profitând de unele prevederi ale manifestului imperial, prin care naționalitățile din imperiu erau încurajate să se organizeze în sfaturi naționale și militare⁶, acestea au procedat la înființarea consiliilor și senatelor militare. Urmând exemplul altor organisme militare românești, constituite în Rusia, Italia, Franța, Statele Unite ale Americii și formate din foști soldați ai armatei austro-ungare sau voluntari, în toamna anului 1918, la inițiativa liderilor politici români transilvăneni și bănățeni sau a unor ofițeri, au luat naștere mai multe organisme militare românești, dintre care amintim: Senatul Militar Român Central al Ofițerilor și Soldaților din Viena (31

¹ Bérenger 2000, p. 497-499.

² Zamfir, Banciu 1995, p. 322-323; Guichonnet 2002, p. 107; Hogg 2007, p. 203; Dumitrescu et alii 2014, p. 127; Fried 2014, p. 229-230.

³ Planuri și proiecte de federalizare a Imperiului Austro-Ungar au existat încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, cel mai cunoscut fiind acela elaborat de Aurel C. Popovici, prin intermediul căruia a propus federalizarea în cadrele Statelor Unite ale Austriei Mari (Leoncini 2007, p. 23-31).

⁴ Murgescu 2001, p. 279-280; Stan 2015, p. 313.

⁵ Puțuri, Deac 1978, p. 463-464.

⁶ Murgescu 2001, p. 279; Deák 2009, p. 242.

octombrie-27 noiembrie 1918)⁷, Legiunea Română din Praga (30 octombrie-24 noiembrie 1918)⁸ și Garda Națională Română a Marinarilor de la Pola (30 octombrie-22 noiembrie 1918), asupra ultimului organism amintit urmând a ne concentra în cele ce urmează.

Activitatea Gărzii Naționale Române a Marinarilor de la Pola, constituită la sfârșitul lunii octombrie 1918, la Pola, principala bază a flotei militare austro-ungare și sediu al amiralității⁹, cu scopul organizării marinarilor români, rămâne până în zilele noastre aproape necunoscută comunității științifice. Acest lucru se datorează atât absenței materialului documentar (din păcate, în mare parte, distrus în timpul conflictelor de stradă provocate, la 29 decembrie 1918, de garda maghiară din Arad cu ocazia vizitei generalului Henri Berthelot)¹⁰, cât și interpretărilor oferite acestuia de-a lungul anilor. Au existat, însă, o serie de tentative de prezentare a activității acesteia, care, din păcate, nu au depășit cadrul unor prezentări generale¹¹, biografice¹² și prosopografice¹³ sau axate pe anumite aspecte¹⁴, motiv pentru care, în cele ce urmează, vom încerca să recuperăm, *in integrum*, aspectele referitoare la înființarea și activitatea acestui organism, informații completate cu o anexă documentară.

Un puternic sentiment de nemulțumire față de prelungirea conflictului armat a început să se manifeste în rândul marinarilor din flota austro-ungară staționată în porturile Mării Adriatice, în structurile căreia au fost recrutați circa 1700 de români din Transilvania, Banat și Bucovina, încă de la începutul anului 1918¹⁵. Astfel, la 1 februarie 1918, s-a consumat revolta marinarilor îmbarcați pe nava amiral „Sfântul Gheorghe”, din raza portului Cattaro, cărora, la scurt timp, li s-au alăturat marinari de pe aproximativ 40 de vase militare, cifra celor

⁷ Despre acest organism, a se vedea: Groza 2015; Groza et alii 2017.

⁸ Despre acest organism, a se vedea: Groza 2015a, p. 235-242.

⁹ Horthy 2000, p. 39.

¹⁰ Spănu 2013, p. 301; Medeleanu 2010, p. 143-149; Berthelot 2015, p. 389; despre acest incident, Valeriu Seredan, comandantul Gărzii Naționale Române a Marinarilor de la Pola, în însemnările sale, avea să noteze următoarele rânduri: „[...] toate documentele, precum și procesele-verbale au fost predate din partea mea comandantului Gărzilor Naționale din Arad, când am sosit în acest oraș. Pe cum se știe, toată arhiva gărzii a fost prădată de garda ungurească din Arad, cu ocazia vizitei la Arad a generalului Berthelot, când s-au pierdut și toate actele acestei gărzi a marinarilor” (Seredan 1922, p. 5). Printre puținele materiale salvate, se numără și o serie de fotografii, achiziționate de Muzeul Național al Unirii din Alba-Iulia, în anul 1968, de la Petru Bortș din Cluj-Napoca, și păstrate în colecția de fotografii a acestei instituții (pentru mai multe detalii, a se vedea: MNUAI, *Colecția fotografii*, număr inventar 3601-3603, 3605 și figurile 1-4).

¹¹ Sârbu 2001, p. 201-208; Mureșan 2008, p. 90-103; Mureșan 2008a, p. 151-158.

¹² Peteanu 1935, p. 71-85; Mureșan, Șerban 1993, p. 261-270.

¹³ Cațavei 1993, p. 255-260.

¹⁴ Cațavei, Mureșan 1987, p. 345-351; Șerban 2003, p. 284-290.

¹⁵ Păvăloiu 1991, p. 4.

răsculați ridicându-se la aproximativ 6000¹⁶. De ce tocmai portul Cattaro? Dintr-un motiv cât se poate de simplu, acesta fiind a doua bază navală ca importanță, după portul Pola (sediul amiralității), și număr de unități militare.¹⁷ Cu ajutorul submarinelor germane, la 3 februarie 1918, revolta marinarilor a fost înfrântă, 379 de participanți au fost deserviți curții marțiale, 800 au intrat sub supravegherea autorităților militare austro-ungare, iar cei patru lideri ai revoltei au fost executați la 7 februarie 1918.¹⁸

Deși revolta marinarilor din portul Cattaro a fost înăbușită, spiritul de nemulțumire s-a accentuat, manifestat, însă, pasiv, mai puțin violent, prin greva foamei sau diverse acte de insubordonare: „[...] *cei rămași, în semn de nemulțumire, au refuzat mâncarea și în fiecare seară, la ora 9, când sunau goarneau de retragere, strigau un „Hurra” puternic, care răsuna misterios de pe toate vasele, și băga frica în ofițeri*”¹⁹.

Această situație s-a menținut până la 28 octombrie 1918 când, pe fondul prăbușirii monarhiei austro-ungare, împăratul Carol I, printr-un ultim ordin adresat amiralului Miklós Horthy, i-a solicitat acestuia predarea flotei în fața Consiliului Național al Sârbilor, Croaților și Slovenilor. Ordinul imperial, primit „[...] *ca o lovitură zdrobitoare*”, a fost dus la îndeplinire de amiralul Horthy care, la 31 octombrie 1918, a predat comanda în cadrul unei întrevederi la bordul navei „Viribus Unitis”, rebotezată după această întâlnire „Yugoslavia”²⁰.

Neoficial, destrămarea flotei militare austro-ungare a început încă din 27 octombrie 1918, când reprezentanții soldaților italieni, cehi, croați, sârbi și sloveni, întruniți într-o mare adunare a naționalităților, la Pola, au hotărât ca soldații și ofițerii fiecărei naționalități să se organizeze în mod separat, reprezentanții acestora urmând să se reîntâlnească la 30 octombrie 1918²¹.

La 29 octombrie 1918, din inițiativa sergentului Valeriu Seredan, funcționar al amiralității, și a marinarilor Ștefan Voicu și Traian Silveșanu²², printr-o circulară adresată tuturor vaselor și unităților din porturile Pola, Cattaro, Sebenico, Zara și Fiume, a fost convocată, pentru ziua următoare, o adunare a marinarilor români²³. Acestui demers i s-a alăturat și avocatul Caius Brediceanu, căpitan de artilerie, concentrat la Pola, personalitate a vieții politice și culturale bănățene care, la solicitarea sergentului Valeriu Seredan, a conceput un proiect

¹⁶ Copoiu 1968, p. 32.

¹⁷ Seredan 1939, p. 53.

¹⁸ Copoiu 1968, p. 32; Rauchensteiner 2004, p. 888; pentru mai multe detalii referitoare la revolta marinarilor din portul Cattaro, a se vedea: Woodward 1976, p. 804-810.

¹⁹ Seredan 1939, p. 53.

²⁰ Horthy 2000, p. 106, 108.

²¹ Seredan 1922, p. 10.

²² Mureșan, Șerban 1993, p. 262.

²³ Seredan 1922, p. 12.

de rezoluție ce urma a fi aprobat de adunarea marinarilor români²⁴. Am ținut să subliniem acest aspect, al prezenței căpitanului Caius Brediceanu printre cei care au inițiat organizarea Gărzii Naționale a Marinarilor, datorită faptului că bunul renume al familiei Bredicenilor, precum și influența de care acesta se bucura în rândul marinarilor români, au contribuit, din plin, la reușita acestui demers²⁵.

La 30 octombrie 1918, în sala 167 a Școlii Mașiniștilor din Pola²⁶, s-au desfășurat lucrările adunării marinarilor români. Discuțiile au fost deschise de sergentul Valeriu Seredan, care a prezentat situația internă a Imperiului Austro-Ungar, declarațiile de autodeterminare ale naționalităților, precum și necesitatea organizării marinarilor români din portul Pola, în vederea participării la adunarea naționalităților fixată pentru după-amiaza acelei zile: „[...] În cuvântarea mea încep a schița situația creată prin primirea celor 14 puncte ale lui Wilson și din partea Austro-Ungariei și prin declarația deputaților noștri din Camerele din Viena și Budapesta, notând că celelalte naționalități sunt deja organizate, am crezut de bine să ne organizăm și noi pentru a putea trimite reprezentanții noștri la adunarea comună ca să știm ce se hotărăște acolo și dacă eventual se vor aduce hotărâri contra intereselor noastre să ne spunem veto-ul nostru. Am făcut apoi un mic extras din suferințele care am avut să suportăm până acum nebăgați de nimeni în seamă. Am revenit, apoi, asupra declarațiilor din Camere, în special a declarației istorice din 18 octombrie 1918, plină de bărbăție făcută în Camera ungară, de către marele patriot Vaida-Voevod, prin care ne-am declarat că nu mai recunoaștem nici o autoritate a statului ungar, și că ne vom pronunța singuri asupra sorții noastre”²⁷. Au urmat discursurile rostite de marinarii Gheorghe Bârseanu și Ștefan Voicu, precum și constituirea oficială a Gărzii Naționale a Marinarilor Români de la Pola, în fruntea căreia au fost desemnați Valeriu Seredan (în calitate de președinte) și Ștefan Voicu (în calitate de secretar)²⁸. Aceștia din urmă au fost delegați pentru a reprezenta Garda Națională a Marinarilor la adunarea naționalităților²⁹.

În cadrul aceleiași întâlniri de constituire a Gărzii Naționale a Marinarilor, la propunerea sergentului Valeriu Seredan, a fost prezentat textul rezoluției elaborate de căpitanul Caius Brediceanu, aprobat în unanimitate și tradus în limba germană pentru a putea fi prezentat în adunarea naționalităților din Pola³⁰. Prin intermediul acestui text, era adus la cunoștință faptul că „[...] Poporul român al Transilvaniei, Ungariei și Bucovinei s-a declarat de independent, de

²⁴ *Ibidem*, p. 12-13.

²⁵ Cațavei 1993, p. 256.

²⁶ Seredan 1922, p. 12.

²⁷ *Ibidem*, p. 13.

²⁸ *Ibidem*, p. 13-14.

²⁹ *Ibidem*, p. 15.

³⁰ *Ibidem*, p. 14.

sine stătător și liber”, precum și organizarea marinarilor români din fosta armată austro-ungară, care și-au ales ca simbol al independenței naționale drapelul roșu, galben, albastru³¹.

Adunarea reprezentanților naționalităților, desfășurată în după-amiaza zilei de 30 octombrie 1918, a ridicat problema organizării și transportării marinarilor din fosta armată austro-ungară spre casă. S-a insistat, îndeosebi, asupra transportării marinarilor germani, austrieci și maghiari, „[...] *ca elemente nepoftite în Pola*”, urmând ca marinarii români, cehi, polonezi și ucrainieni să rămână pe loc, până când „[...] *Antanta va dispune itinerariul pe care să-l urmeze*”. De asemenea, s-a hotărât că „[...] *fortăreața Pola nu mai este cu nimeni în stare de război*”, ca vasele străine să fie primite în port cu salve de salut, iar pentru a preîntâmpina un atac aerian nocturn punerea în funcțiune a sistemului de iluminat stradal³².

Organizarea efectivă a Gărzii Naționale a Marinarilor a început la 1 noiembrie 1918, sediul acestui organism fiind fixat la amiralatul portului Pola. În structurile Gărzii Naționale a Marinarilor au fost înrolați circa 500 de marinari din cei aproximativ 1000 câți mai activau în bazele navale austro-ungare³³, echipați și înarmați cu ajutorul marinarilor iugoslavi și cehi³⁴.

Acestei formațiuni, pe parcursul lunii noiembrie, i s-au adăugat alte două formațiuni militare, înființate de Alexandru Russu și Ioan Opruț, subofițeri ai marinei austro-ungare. Alexandru Russu, inițial înrolat în armata de uscat, mai apoi transferat în flota militară, a activat ca subofițer mecanic în arsenalul bazei navale de la Pola, mecanic principal la bordul crucișătorului „Novara”, calitate din care, în februarie 1918, a participat la revolta marinarilor din portul Cattaro. În toamna anului 1918, în baza navală de la Fiume, a reușit să formeze un detașament al marinarilor români care serviseră în artileria de coastă, centrul de transmisiuni, portul și șantierul naval, formațiune care s-a raliat Gărzii Naționale a Marinarilor, participând la toate acțiunile desfășurate de aceasta³⁵. Ioan Opruț, înrolat în anul 1917 în armata austro-ungară, a fost repartizat la Școala Militară de Subofițeri de Artilerie pentru Marină, instituție ce funcționa la Pola. Proaspăt absolvent, în noiembrie 1918 a pus bazele unui detașament format din elevii români ai școlii militare, care s-a subordonat Gărzii Naționale a Marinarilor³⁶.

La 1 noiembrie 1918, pe fondul neînțelegerilor ivite între italieni și iugoslavi pentru stăpânirea Peninsulei Istria (alipită Italiei la 28 octombrie 1918, în cadrul unei adunări a italienilor din Pola desfășurată în clădirea teatrului

³¹ *Ibidem*, p. 14-15.

³² *Ibidem*, p. 16-18.

³³ Bîrdeanu 1968, p. 46.

³⁴ Seredan 1922, p. 18.

³⁵ Cațavei 1993, p. 258-259.

³⁶ *Ibidem*, p. 259.

municipal)³⁷, accentuate prin scufundarea vasului „Viribus Unitis”, rebotezat „Yugoslavia”, de către italieni³⁸, incident în urma căruia și-au pierdut viața 300 de marinari, la solicitarea Consiliului Național al Sârbilor, Croaților și Slovenilor, Garda Națională a Marinarilor a preluat serviciul siguranței publice în Pola³⁹.

Preluarea serviciului siguranței publice de către Garda Națională a Marinarilor a fost marcată printr-o defilare pe străzile principale ale orașului, pentru a „[...] arăta publicului distincțiile și cu scop demonstrativ”⁴⁰. În fața unui grup de localnici garda și-a prezentat onorul, anunțând, oficial, preluarea serviciului asupra unei jumătăți a orașului și a magazinelor de echipament ale marinei⁴¹. Această misiune a fost asumată cu multă responsabilitate de Garda Națională a Marinarilor până la 4 noiembrie 1918, când trupele italiene care au ocupat Peninsula Istria au intrat în Pola⁴².

La 4 noiembrie 1918, primele vase care transportau soldații italieni au ajuns în portul Pola, fiind întâmpinate, în mod solemn, de o unitate formată din 25 de membri ai Gărzii Naționale a Marinarilor. Oficialitățile locale, într-un mod festiv, au organizat primirea trupelor italiene, printr-o paradă impunătoare, triumfală, ce a trecut și pe sub celebra „Porta Aurea”, decorată special pentru acest eveniment. În urma trupelor italiene, veneau membrii Gărzii Naționale a Marinarilor, pentru care, conform însemnărilor sergentului Valeriu Seredan, acest eveniment avea o dublă semnificație: „[...] una, că Pola a ajuns iarăși în posesiunea adevăraților ei stăpâni, care sunt de o mamă cu noi, iar a doua că aceasta este prima ocazie când trupe românești trec pe sub o poartă triumfală zidită de strămoșii noștri, în onoarea unui oștean de seamă (n. n. familiei romane a Sergilor)”⁴³. În cadrul festivităților, reprezentantul românilor, avocatul Caius Brediceanu, în numele acestora, a transmis un mesaj atât în limba română, cât și în limba franceză și italiană, prin care a salutat trupele italiene „învingătoare” și „eliberatoare”⁴⁴. Trupele italiene au preluat de îndată serviciul

³⁷ Peteanu 1935, p. 87.

³⁸ Conform însemnărilor sergentului Valeriu Seredan, partea italiană a susținut că nu fusese informată în legătură cu evoluția evenimentelor din baza navală de la Pola, pe când partea iugoslavă a susținut că italienii au fost bine informați și că au scufundat vasul „Viribus Unitis”, „Yugoslavia”, cel mai puternic vas al fostei flote militare austro-ungare, doar pentru ca acesta să nu ajungă sub comandă iugoslavă (Seredan 1922, p. 19).

³⁹ *Ibidem*; Bîrdeanu 1968, p. 46.

⁴⁰ Seredan 1922, p. 19-20.

⁴¹ *Ibidem*, p. 20.

⁴² Mureșan 1992, p. 65.

⁴³ Seredan 1922, p. 21.

⁴⁴ Peteanu 1935, p. 87.

siguranței publice, repartizând Gărzii Naționale a Marinarilor, spre pază, un sector al orașului⁴⁵.

În contextul în care acțiunea trupelor italiene de recepționare a arsenalului, a fortărețelor, a vaselor împreună cu materialul flotant a trezit indignarea iugoslavilor (care, conform însemnărilor sergentului Valeriu Seredan, „[...] se simțeau deja stăpâni pe toată flota austro-ungară”), comandamentul italian a decretat dezarmarea tuturor unităților militare staționate în zonă, cu excepția celor cehoslovace și românești. Astfel, unitățile Gărzii Naționale a Marinarilor au continuat să își exercite atribuțiile de pază și protecție în zona repartizată⁴⁶.

La 6 noiembrie 1918, la invitația cehilor și slovacilor, Garda Națională a Marinarilor a participat la „*serbarea națională*” organizată de aceștia. Cu ocazia acestui eveniment, în prezența militarilor italieni, cehi, români și iugoslavi, avocatul Caius Brediceanu a rostit o alocuțiune prin intermediul căreia, din nou, a salutat „[...] *glorioasa armată italiană, care a venit să dezrobească pe fii săi, vestindu-ne și nouă victoria dreptății asupra minciunii de mii de ani*”⁴⁷.

După acest moment, considerându-și misiunea încheiată, conducerea Gărzii Naționale a Marinarilor a trecut la proiectarea unui plan de repatriere a soldaților români, planul inițial vizând transportarea acestora, pe apă, până în portul Constanța, de unde, într-un mod simbolic, traversând teritoriul Regatului României, ar fi revenit în Transilvania, la Arad. Din păcate, în lipsa ambarcațiunilor necesare unei astfel de operațiuni, dar mai ales datorită pericolului ridicat de existența minelor acvatice, încă amorsate, amplasate în anii războiului, acest plan nu a putut fi pus în aplicare⁴⁸.

Conștientă de faptul că va traversa un teritoriu „prietenos”, conducerea Gărzii Naționale a Marinarilor a optat pentru traseul Fiume (până aici, soldații români urmând a fi transportați pe apă), Zagreb, Novisad, Belgrad, Panciova, cu destinația Arad⁴⁹, data de 14 noiembrie fiind fixată pentru îmbarcarea soldaților⁵⁰.

În zilele premergătoare plecării, au fost luate toate măsurile pentru asigurarea unei călătorii în condiții optime, au fost purtate negocieri între partea italiană (reprezentată de generalul Cagni) și cea română (reprezentată de Caius Brediceanu) pentru asigurarea transportului naval până la Fiume, în urma cărora nava „Slavia” a fost pusă la dispoziția românilor⁵¹, au fost transmise cuvinte de

⁴⁵ Mureșan, Șerban 1993, p. 266.

⁴⁶ Seredan 1922, p. 23.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 22.

⁴⁸ Seredan 1939, p. 54; Păvăloiu 1991, p. 27.

⁴⁹ Seredan 1922, p. 24.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Mureșan 2008a, p. 154; a se vedea și: Mureșan 2003, p. 10.

rămas bun prin intermediul presei locale, iar la inițiativa avocatului Caius Brediceanu, printre membrii gărzii, a fost lansată o colecție pentru ridicarea unei statui a poetului Dante Aligheri⁵².

În dimineața zilei de 14 noiembrie 1918, echipați și aprovizionați cu alimente pentru 14 zile, membrii Gărzii Naționale a Marinarilor au părăsit portul Pola, în uralele celor lăsați în urmă⁵³. După un drum de 11 ore, încărcat de grija minelor acvatice și marcat de peisajul terifiant al unui vas distrus de mine (vas ce transporta spre Pola o comisie mixtă de ofițeri italieni și iugoslavi), aceștia au ajuns la Fiume, de unde, din dispoziția comandamentului militar, au fost îmbarcați într-un tren cu direcția Vincovce⁵⁴. De aici, întrucât liniile ferate spre Novisad au fost distruse de trupele austro-ungare, comandate de generalul Kövess von Kövessháza⁵⁵, aflate în retragere, drumul Gărzii Naționale a Marinarilor a continuat spre Budapesta⁵⁶.

„Fără incident”, membrii Gărzii Naționale a Marinarilor au ajuns la Budapesta de unde, printr-un ofițer român, atașat Ministerului de Război, au primit permisiunea de a traversa teritoriul Ungariei, în vagoanele proprii atașate unui tren personal, până la Arad⁵⁷. În dimineața zilei de 22 noiembrie 1918, au ajuns în gara Arad, unde au fost întâmpinați de locuitorii orașului și de reprezentantul Consiliului Național Român Central, Ioan Suciu⁵⁸.

Sosind la Arad, după prezentarea în fața membrilor Consiliului Național Român Central și după cuvântul de bun venit rostit de Vasile Goldiș, membrii Gărzii Naționale Române a Marinarilor de la Pola și-au considerat misiunea încheiată, aceasta fiind dizolvată⁵⁹. Întorși pe meleagurile natale, foștii marinari au activat atât în cadrul consiliilor naționale, cât și în cadrul gărzilor naționale, contribuind la pregătirea populației în vederea participării la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

Arhiva Gărzii Naționale a Marinarilor a fost predată comandantului gărzilor naționale din Arad, însă, așa cum subliniam în rândurile de mai sus, aceasta a fost distrusă de garda maghiară în timpul vizitei generalului Henri Berthelot. Drapelul gărzii, la solicitarea locuitorilor comunei Boroșineu (astăzi

⁵² Seredan 1922, p. 24.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 25-27.

⁵⁵ Hermann Kövess von Kövessháza (1854-1924): baron, general al armatei austro-ungare, distins în anii Primului Război Mondial în cadrul luptelor din Galiția și Serbia, comandant, alături de generalul german Bothmer, al trupelor care au înfrânt așa-numita „ofensivă Kerensky” în anul 1917, decorat cu „Crucea de Cavaler al Ordinului Maria Terezia”, ultimul comandant suprem al armatei austro-ungare (a se vedea: AHLF 1848-1918, „Hermann Baron Kövess von Kövessháza”).

⁵⁶ Seredan 1922, p. 27.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 27-28.

⁵⁸ Mureșan 2008, p. 100.

⁵⁹ Seredan 1922, p. 28.

Ineu), prezenți la Arad pentru a-și „[...]exprima aderarea la acțiunea Consiliului Național Român”, a fost predat acestora⁶⁰.

Înființarea și activitatea Gărzii Naționale Române a Marinarilor din Pola, precum și cea a primelor organisme naționale constituite în a doua jumătate a lunii octombrie 1918, sub influența încurajărilor formulate în manifestul imperial „Către popoarele mele credincioase!”, trădează maniera în care naționalitățile au înțeles să pună în practică recomandările imperiale, în sensul disoluției puterii centrale și al transferului de putere de la centru spre periferie⁶¹. Deși efemeră, ca existență, Garda Națională Română a Marinarilor de la Pola a reușit să-și îndeplinească misiunea încredințată, aceea a concentrării, organizării și expedierii marinarilor români din fosta armată austro-ungară spre Transilvania, Banat și Bucovina. Odată întorși acasă, aceștia au format gărzii naționale, au activat în cadrul consiliilor naționale și s-au înrolat în armata română a Transilvaniei, punându-se, astfel, în slujba națiunii române.

ANEXĂ DOCUMENTARĂ

VALERIU SEREDAN

-fost subofițer superior în armata austro-ungară-

***Garda Națională Română a Marinarilor din Pola
și descompunerea marinei austro-ungare***⁶²

Dedicată domnului Caius Brediceanu, ministru de stat pentru Ardeal, Banat și părțile unghurene, fost delegat al României la Conferința de Pace din Paris. Ca primos de recunoștință din partea foștilor marinari români din marina austro-ungară, pentru serviciile sale, aduse în situația critică a revoluției din Austro-Ungaria, lor și marii noastre cauze naționale (Cluj, 1 ianuarie 1922).

Prefață

Motivul care m-a îndemnat să scriu această mică broșură este să se cunoască în lumea românească activitatea unui mănunchi de oameni cu inima la loc, care în împrejurări foarte grele au știut să-și păstreze sângele rece, dovedind, astfel, lumii că suntem un popor de viață.

Regret foarte mult că nu pot pune la dispoziția cititorilor date precise, dar toate documentele, precum și procesele verbale au fost predate din partea mea Comandantului Gărzilor Naționale din Arad, când am sosit în acest oraș. Pe cum se știe, toată arhiva

⁶⁰ *Ibidem*, p. 28-29; a se vedea și: Cațavei, Mureșan 1987, p. 350-351.

⁶¹ Boia 2013, p. 29.

⁶² Transcrierea s-a făcut după: Seredan 1922, p. 3-31.

gărzii a fost prădată de garda ungurească din Arad, cu ocazia vizitei la Arad a generalului Berthelot, când s-au pierdut și toate actele acestei gărzi a marinarilor.

Fiindu-mi aceasta prima încercare ca scriitor, nici nu voiesc să se ridice această mică lucrare la nivel literar, ci a-și dori să-i fie atribuit numai un merit informativ, pentru cei ce s-ar ocupa cu descrierea revoluției din Austro-Ungaria, în legătură cu înfăptuirea României întregite. Sibiu, la 29 iulie 1919.

Situația generală în Pola și marina austro-ungară în special, înaintea revoluției austro-ungare

Numai cei ce au avut intrare în cercurile marinei austro-ungare au știut, că la 2 februarie 1918 a izbucnit în bazele navale Cattaro⁶³, Sebenico⁶⁴, Zara⁶⁵ și Pola o revoluție a marinarilor. Prin cenzură și alte mijloace de felul acesta a reușit Statul Major al marinei, să nu se spună nici o iotă despre cele petrecute în porturile de mai sus. Dovada cea mai bună a fost, că după cazul acesta, mergând în concediu, am vorbit cu mai mulți ofițeri care făceau serviciu în hinterlandul apropiat de aceste ținuturi și ei nu numai că nu știau nimic de mișcarea revoluționară, dar nici nu vroiau să creadă așa ceva despre marina lor disciplinată și bravă.

Fățiș, răzvrătirea aceasta a fost dirijată contra superiorilor și îndeosebi contra ofițerimii, dar adevăratul scop a fost eliberarea națională. Dovedește aceasta, că toți conducătorii au fost italieni, cehi, slavi și români. Ea a fost înăbușită în sânge, căzând jertfă cei șase conducători, care au fost împușcați, iar peste 300 încarcerați și condamnați la pedepse de la 6 luni până la închisoare pe viață. Motivele confirmate de Statul Major al marinei au fost neîndestulări cu alimentele și cu îmbrăcămintele. Dar motivul adevărat a fost să dezrobească naționalitățile de sub sceptrul Habsburgilor, urmând dorinței fierbinți de a lupta de partea aliaților contra tiranilor seculari. Conducătorii prinși și pedepsiți au fost numai fictivi, căci cei adevărați, câțiva ofițeri de rezervă, de naționalitate italiană, au reușit să scape în ultimul moment cu un avion spre coastele italiene, unde au fost primiți cu brațele deschise. Telegrama confidențială sosită de la spionii austrieci în Italia spuneau că ei fac serviciu în marina regală italiană. Deci, dacă plâsmuitorii revoltei ar fi avut intenții bolșeviste, marina italiană nu-i primea în serviciul său ca să răspândească bolșevismul și în șirele lor. Caracterul bolșevist al mișcării a fost numai o manta pentru a acoperi adevăratul scop al ei, de ochii prea indiscreți ai superiorilor. Este foarte firesc că și lipsurile duse de marinari au contribuit foarte mult la succesul mișcării.

Pentru astfel de mișcări, marina a fost teren mai prielnic decât trupele de pe uscat, deși și la trupe se resimțea o mișcare oareșicare susținută de agitatori sosiți din școala lui Lenin și reîntorși în țară ca foști prizonieri ruși. Până când la trupă regimentele erau așa amestecate încât orice mișcare se putea, pe loc, înfrânge, la marină, prin izolarea naturală a vaselor unul de altul, nu se putea executa o astfel de manevră.

În Pola nu a ajuns să fie rezultatul revoltei așa de zdrobitor ca și în Cattaro, al doilea port după Pola, ca însemnătate, unde la 2 februarie, la 10 a[nte] m[eridiem], pe

⁶³ Astăzi Kotor, oraș în Muntenegru.

⁶⁴ Astăzi Šibenik, oraș în Croația.

⁶⁵ Astăzi Zadar, oraș în Croația.

toate vasele s-a schimbat pavilionul imperial cu cel roșu, semnul înainte fixat. Firește aceasta nu a mers ușor. Inițiativa a fost luată de vasul Sfântul Georg, care avea comanda asupra flotei de crucișătoare și totodată era și comandantul tuturor unităților marine din Cattaro. Aici, marinarii, cu forța, au preluat comanda din mâinile ofițerilor. Exemplului au urmat cele mai multe vase, afară de câteva vânătoare de torpiloare, dar și ele au arborat pavilionul roșu la amenințarea lui S[ain]t Georg, că vor fi scufundate. Dintre fortărețe s-au alăturat numai cele cu echipaj de marină. După aceasta s-a început organizarea. Comanda a fost preluată de un marinar, care era subordonat unui directoriu ce s-a format pe fiecare vas. Au expediat, apoi, radiograme în toate părțile pentru alipire. Radiograma a sosit și în Pola, însă ea a fost ținută în secret, așa că a sosit la cunoștința marinarilor prea târziu pentru a se organiza. Statul Major al marinei din Pola a luat la vestea aceasta toate dispozițiunile necesare. Brigada de infanterie din Bosnia și Dalmația și-a început marșul spre Cattaro, Sebenico și Zara, divizia maritimă, constatătoare din vasele E[rz]h[erzog] Karl, E[rz]h[erzog] Friedrich și E[rz]h[erzog] Ferdinand Max, au primit ordin să plece spre Cattaro. Intenția răzvrătiților de a pleca cu vasele spre coasta italiană a fost împiedicată de fortărețele rămase credincioase și de vasele sosite la timp. Totuși, patru ofițeri, care erau adevărați conducători, le-a succedat să fugă cu un avion spre Italia. Odată plecarea vaselor împiedicată s-au început cercetări după vinovați. Au fost prinși peste patru sute inși, dintre care șase au fost împușcați pe loc și restul de peste 300 au fost încarcerați în diferite închisori militare.

În Pola și porturile mai însemnate, marinarii s-au îndestulat cu rezistența pasivă și cu un „Ura!” demonstrativ în fiecare seară la ora 9. O săptămână întreagă în fiecare seară răsuna acest misterios „Ura!” de pe vasele ancorate în Pola și nimeni nu cuteza să îi împiedice pe marinari în această distracție, temându-se de a nu fi aruncat peste bord.

După nesuccesul acesta toți erau convinși că a doua revoltă va fi mult mai bine organizată și s-au pus pe lucru. Încetul cu încetul au amuțit și uralele de seară și se părea că lucrurile merg din nou admirabil, și totuși în cercurile marinarilor fierbea ceva.

Revoluția generală și descompunerea

Aceasta a fost starea sufletească a marinei austro-ungare când, la mijlocul lui octombrie 1918, a sosit vestea despre o nouă ofensivă a aliaților pe frontul italian, care promitea să fie și mai puternică decât cele premergătoare. Iar de acasă se știa că nu mai sunt nici alimente, nici haine, nici muniție, dar nici chiar rezerve omenești pentru a astupa golurile.

În Pola se știau toate acestea foarte bine și se aștepta numai la momentul cel mai prielnic ca revoluția generală să izbucnească. Când Austria a declarat aderarea la cele 14 puncte ale lui Wilson, s-a hotărât să se serbeze aceasta prin o adunare a tuturor naționalităților. Ziua s-a fixat pentru 27 octombrie 1918 la care aveau să ia parte reprezentanții tuturor naționalităților, acum dezrobite.

Noi românii, nefiind organizați încă, am mers fiecare după capul său, nici nu am avut deci orator. Au vorbit câte un orator din partea cehilor, italienilor și iugoslavilor. Toți despre eliberarea naționalităților din Austro-Ungaria pe baza celor 14 puncte ale lui Wilson. Adunarea a durat de la 9 până la 12 seara și s-a adus o singură hotărâre de a se organiza fiecare naționalitate separată și reprezentanții lor să fie convocați la o adunare comună pe ziua de 30 octombrie, în edificiul școlii de mașiniști pentru a decide asupra

ținutei viitoare. Iugoslavii au și ales la fața locului ca președinte pe comandorul locotenent-colonel Metod Koch, care a și primit însărcinarea grea de a se pune în legătură cu autoritățile militare pentru predarea comandamentelor și a începe tratative de armistițiu cu aliații. După adunare a avut loc o demonstrație de stradă, care a început să facă mici excese. Această demonstrație are o însemnătate deosebită pentru noi. Parcurgând străzile principale, convoiul a ajuns înaintea teatrului orășenesc unde a cerut să se sisteze reprezentarea nemțească, motivând că orașul este italianesc. Opunându-se câțiva ofițeri, ei au fost bătuți. Convoiul a luat, apoi, direcția spre cazinoul marinei, unde pentru toate eventualitățile erau pregătite două mitraliere. Sosind mulțimea aici, a început a striga: jos cu ofițerii, afară cu alimentele, voi mâncați prăjituri, iar noi aici pâine nu avem etc. Mulțimea era pregătită de a [se] război în cazino, când pășește înaintea mulțimii un marinar român cu numele Silveșan, care în scurte cuvinte și cu un limbaj italian cam slab îi face atenți la pericolul ce îi amenința. Îi consolează, spunând că nici așa nu vor putea duce nimic cu ei, ci tot va rămânea marinarilor. Pe urmă îi roagă să se împrăștie pentru a evita vărsarea de sânge. Această scurtă, dar bine motivată, cuvântare nu și-a pierdut efectul, mulțimea începând a se împrăștia.

În ziua de 28 octombrie au ținut italienii adunarea de constituire în teatrul orășenesc, la care au luat parte pe lângă alte naționalități și românii, dar tot răsfirați. Entuziasmul a fost tot așa de mare ca la celelalte adunări. La propunerea d[omnu]lui d[octo]r D. Stanich, patriot italian neîntrecut, fost primar înainte de război, se hotărăște alipirea Istriei la patria mamă.

În decursul nopții și al zilei următoare acestei adunări, s-a început fierberea pe vasele de război. Pe unele, unde comandantul și ofițerii erau urâți, au început instalarea directorilor, din care în cele mai multe cazuri făceau parte și ofițeri de naționalitate italiană sau slavă, în cele mai multe cazuri rezerviști. Aceasta nu s-a putut săvârși în toate locurile fără vărsare de sânge.

Știrile ce veneau de pe frontul Piavei spuneau că trupele aliate le-au succes să înconjoare unitățile armatei austro-ungare și să pregătească o lovitură de grație armatelor Puterilor Centrale.

Eram și până acum în contact continuu cu băieții români din marina din Pola, dar n-am crezut sosit încă timpul pentru a începe o acțiune. Acum, însă, când toate ne erau favorabile, am hotărât să începem și noi organizarea românilor din marină. La 29 octombrie, pe la ora 12, împreună cu marinarii Voicu și Silveșan, în biroul meu de la amiralatul portului am hotărât să dăm o circulară tuturor vaselor și unităților ca să trimită toți românii la ora 2 p[ost] m[eridiam] în sala n[umă]r[ul] 167 din școala mașiniștilor pentru adunarea de constituire. Aceasta îmi era cu atât mai ușor, că aveam la dispoziție toate mijloacele de transmitere ca telefon, telegraf, hughes⁶⁶, telegrafia fără fir etc. Eram anume debarcat din cauză de boală (în luptele monitoarelor de pe Dunăre, la Sabac, am fost pușcat prin brațul stâng) și detașat pe lângă comandamentul apărării navale. Am dat, totodată, telegrame și vaselor din Cattaro, Sebenico, Zara și Fiume⁶⁷ ca românii să fie concentrați la Pola.

⁶⁶ De la numele fizicianului american David Edward Hughes (1831-1900) care, în anul 1855, a inventat sistemul de telegrafie care-i poartă numele.

⁶⁷ Fiume/Rijeka, oraș în Croația.

Adunarea de constituire. Alegerea biroului. Hotărârile aduse

Înainte de adunarea de constituire, auzind, că d[omnu]l d[octo]r Caius Brediceanu, membru în Comitetul Național Român din Transilvania și Ungaria, servește ca căpitan de artilerie în Pola, am mers la d[omnia] sa pentru a-i cere sfatul, ca unui bun român, cu reputație politică bine stabilită. D[omnia] sa ne-a luminat asupra situației, dându-ne sfaturi bune pentru adunare, apoi ne-a redactat „Rezoluția”, care s-a primit în unanimitate de adunare, pentru care o să-i fim în veci recunoscători.

Mergând spre sala de adunare întâlnesc pe un vechi cunoscut, cu numele Mendler, care a fost nevinovat amestecat în complotul din 2 februarie și a suferit toate mizeriile închisorilor și apoi 6 luni de internare într-o fortăreață, spălată de valurile Mării Adriatice, în apropierea coastelor, care timp ia ros urme adânci în fața bietului băiat. Întrebându-l, îmi povestește mizeria suferită și spunându-i la ce sunt pregătit, voiește să mă rețină cu forța de a începe acțiunea aceasta.

Marinarii noștri i-am găsit în curtea edificiului sfātuindu-se. Auzind că am sosit, au venit în sală.

În cuvântarea mea încep a schița situația creată prin primirea celor 14 puncte ale lui Wilson și din partea Austro-Ungariei și prin declarația deputaților noștri în camerele din Viena și Budapesta, notând că celelalte naționalități sunt deja organizate, am crezut de bine să ne organizăm și noi pentru a putea trimite reprezentanții noștri la adunarea comună ca să știm ce se hotărăște acolo și dacă eventual se vor aduce hotărâri contra intereselor noastre să ne spunem veto-ul nostru. Am făcut, apoi, un mic extras din suferințele care am avut să suportăm până acum nebăgați de nimeni în seamă. Am revenit, apoi, asupra declarațiilor din cameră, în special asupra declarației istorice din 18 octombrie 1918, plină de bărbăție făcută în camera ungară, de către marele patriot Vaida-Voevod, prin care ne-am declarat că nu mai recunoaștem nici o autoritate a statului ungar și că ne vom pronunța singuri asupra sorții noastre. Tot în înțelesul acesta au mai vorbit Voicu și Bârseanu.

La propunerea d[omnu]lui Bârseanu se alege un președinte și un secretar. Aleși sunt cu unanimitate, ca președinte eu, iar ca secretar d[omnu]l Voicu. Ambii mulțumim pentru încredere și promitem că vom purta însărcinarea aceasta având înaintea ochilor totdeauna interesele naționale și binele tuturor.

La propunerea mea se primește cu unanimitate rezoluția concepută de d[omnu]l d[octo]r Caius Brediceanu și se hotărăște să fie tradusă în limba germană pentru a fi prezentată adunării comune de azi seară. Rezoluția este următoarea:

„Rezoluție. Votată cu unanimitate din partea adunării naționale române a marinarilor din Pola la ședința de constituire din 30 octombrie 1918 în sala n[umă]r[ul] 167 din edificiul școlii de mașiniști.

1) Poporul român al Transilvaniei, Ungariei și Bucovinei s-a declarat de independent, de sine stătător și liber. Declarațiile referitoare la aceasta s-au făcut din partea deputaților noștri în parlamentele din Viena și Budapesta.

2) Protestăm, deci, prin aceasta de a fi tratați ca supușii altui popor.

3) Rugăm ca să ni se permită de a aduna toți românii de la marină într-o sală pentru a putea lua o atitudine față cu situația de azi, împreună cu ofițerii și funcționarii noștri.

4) *Până atunci, declarăm că nu pretindem a fi debarcați împreună cu ungurii pentru a fi transportați la căminurile noastre, ci suntem gata de a face serviciu mai departe până ce Adunarea Națională din Ardeal și Bucovina va hotărâ asupra noii forme de stat.*

Dacă ungurii ar fi trimiși la căminurile lor, rugăm ca să fim împărțiți comandamentului corpului de marinari până la transportarea noastră acasă.

5) *Deoarece între fiii diferitelor națiuni se pot isca conflicte, noi suntem deja acum gata de a forma un detașament românesc de sine stătător. Dezinteresul nostru față de viitorul marinei va fi cea mai bună garanție despre imparțialitatea noastră, iar detașamentul românesc va griji de asigurarea liniștii publice, netezând diferențele pe cale pașnică.*

6) *Ca semn al independenței noastre naționale vom purta tricolorul nostru pe chipiu (roșu, galben, albastru), iar detașamentul va purta aceste culori și pe brațul stâng.*

Pola, la 30 octombrie 1918.

Șt[efan] Voicu, m[anu] p[ropria], secretar.

Bârseanu, m[anu] p[ropria], Silveșanu, m[anu] p[ropria], bărbați de încredere.

V[aleriu] Seredan, m[anu] p[ropria], președinte”.

Notez aici că originalul în românește s-a pierdut din arhiva Gărzii Naționale din Arad și textul acesta românesc a fost tradus după copia textului german, care este în proprietatea autorului.

La propunerea secretarului, se trimit telegrame despre această constituire clubului Partidului Național Român din Viena și Budapesta, în înțelesul rezoluțiunii, cu adaosul prin care cerem un reprezentant pentru asigurarea intereselor noastre naționale. Telegramele se expediază. Nemaiavând puncte nedezbătute în program, ședința se încheie, după ce se încredințează președintele și secretarul a reprezenta marinarii români în adunarea comună.

Adunarea reprezentanților tuturilor naționalităților și hotărârile ei

Adunarea a fost deschisă după ce reprezentanții s-au legitimat din partea d[omnu]lui Koch, președintele Consiliului Iugoslav, ca cel mai înalt în grad și etate, și cel mai expert în chestiunile marinei. S-a dat pe urmă cuvântul reprezentantului german, un deputat cu program socialist. El începe cu ilustrarea situației și zice că de acum înainte o să trăim toți în bună înțelegere după ce s-a scuturat jugul absolutist al familiei Habsburgice, care pe toți ne apasă, e drept pe unul mai tare ca pe altul. Trecând la ordinea de zi, roagă naționalitățile reprezentate să le ușureze germanilor austrieci transportarea cât se poate de repede la căminurile lor, fiind ei de acum înainte străini în aceste ținuturi. Îi răspunde președintele spunând că s-au luat deja dispoziții ca ei să fie mai întâi transportați, plecând cu începerea zilei de mâine zilnic două trenuri. Deputatul ia la cunoștință declarația și le mulțumește tuturilor pentru sprijinul prestat. În final, mai adaugă să ne despărțim ca prieteni buni și așa să rămânem și pe mai departe. După aceasta i se dă cuvântul reprezentantului ungar, care este preot romano-catolic de la marină, un renegat slovac, precum el singur recunoaște mai jos. Și el cere ca să i se dea sprijinul pentru a putea transporta patrioții săi cât se poate de curând în țara lor. Folosește, însă, expresiunea „alle ungarische Untertanen” (toți supușii unguri) pentru a

arăta că de cine este vorba. Președintele Consiliului Național Român îl întrerupe și cerând cuvântul, întreabă oratorul pe cine înțelege d[omnia] sa sub fraza „supușii Ungariei”, la care el răspunde, că pe toți aceia care se țin de teritoriile de sub coroana Sf[ântului] Ștefan. Contraziceri răsună din toate părțile. Președintele Consiliului Național Român îl întreabă, dacă are împuternicire de a vorbi și în numele românilor. D[omnia] sa răspunde că nu are, dar fiind și el de naționalitate slovacă a făcut-o în speranța, că românii se vor alătura la propunerea lui. Din partea reprezentantului român i se răspunde, că numai reprezentanții acestui popor pot să facă propuneri la afacerile care pe ei îi interesează. Continuă, schițând soarta românilor de sub faimoasa coroană a lui Sf[ântul] Ștefan, care soartă plină de suferințe poate nu este pe deplin cunoscută pe plaiurile acestea, fiind ele geograficește foarte îndepărtate de ținuturile locuite de români. Vii aprobări din partea reprezentanților naționalităților eliberate. Citește, apoi, rezoluțiunea mai sus citată, care se ia la cunoștință, iar pentru serviciile oferite se aduce mulțumită națiunii române. Aplauze neconținute la adresa românilor, mai ales din partea cehilor și italienilor. După acest incident, mai vorbesc reprezentanții cehilor, polonilor și ucrainenilor. În chestiunea aceasta se aduce hotărârea de a se transporta la căminurile lor germanii, austriecii și ungurii, ca elemente nepoftite în Pola, iar românii, cehii, polonii și ucrainenii considerându-se de pe acum ca aliați ai Antantei, vor rămânea aici până ce Antanta va dispune itinerariul pe care să-l urmeze.

Reprezentantul al doilea al ungarilor, contele Almassy, interpelează președintele, întrebându-l dacă mai suntem în stare de război cu Antanta. Președintele îi răspunde, că nu și că deja s-a expediat radiograma în care anunță că fortăreața Pola nu mai este cu nimeni în stare de război. La întrebarea interpelatorului, ce atitudine vor lua fortărețele și vasele, dacă vor să intre vase străine în port, președintele îi răspunde că s-a dat deja ordin fortărețelor și vaselor ca să fie primite cu salve de salut. Întrebarea a treia este, că ce măsuri s-au luat pentru a evita un atac aerian nocturn, i se răspunde că începând cu noaptea de azi, în toate străzile vor arde lămpile. Nemaifiind alte obiecte de discutat, ședința se încheie la ora 10 seara.

Organizarea gardei. Dezvoltarea situației

Zilele următoare trec în deplină liniște cu toate că spiritele sunt foarte agitate. Între italieni și iugoslavi se încep diferendele, dar nu ajung până la ciocniri serioase. Cauza este că sosesc știri care spun că italienii debarcă trupe în Istria care sunt destinate pentru a ocupa Pola și Fiume. Amiralatul portului, unde este instalat comandorul colonel Koch, reprezentantul iugoslav, este păzit de două mitraliere și toți cei ce intră sunt supuși unui control sever. Aici era instalat și biroul Consiliului Național Român. Din Volosca soseau știri că soldații fugiți de pe fronturi pradă și jefuiesc, se cere ajutor. Amiralatul nu poate trimite nimic nefiind încă organizate gărzile.

În răstimpul acesta iugoslavii preiau toată flota austro-ungară prin arborarea pavilionului iugoslav. Aici notez, ca curiozitate, că depozitele marinei nedispunând de drapel sârbești în abundență pentru toate vasele au fost arborate și drapel muntenegrene.

Noi românii, am început organizarea gărzii. Iugoslavii ne sprijineau alături de cehi în măsură considerabilă, punându-ne la dispoziție armament și echipament. Numărul celor anunțați de a intra în gardă au fost aproape la 500, din cei 1000 români ce

serveau în marină. Restul de 500 erau răsfirați prin diferite porturi și unități. Dar nu am ajuns să-i văd nici pe acești 500 echipați, căci ungurii după conflictul avut în plină ședință se foloseau de toate mijloacele pentru a ademeni pe cei slabi la înger ca să plece cu ei. În total, ne-au rămas credincioși vreo 450, care au fost echipați și îndeplineau serviciul. La doi noiembrie suntem deja gata de a face serviciu. În ce privește instrucțiunea, îi mulțumim și pe calea aceasta d[omnu]lui locotenent Versariu, care pe lângă aceasta ne-a pus și în posesiunea unui auto-camion pentru care ni s-a dat încă două mitraliere.

Tot în ziua aceasta s-a întâmplat și o mare nenorocire. Doi ofițeri din marina italiană, plecați din Italia înaintea izbucnirii revoluției și debarcați la Rovigno⁶⁸, cu scopul de a pătrunde în portul Pola și a arunca în aer vasul comandorului „Viribus Unitis”. Ei neavând cunoștință de ceea ce se petrecea, au izbutit să arunce în aer vasul amintit printr-un torpilor de mână. Aceasta s-a petrecut în ziua plină, dimineața pe la opt, înaintea ochilor celorlalte vase care înconjurau pe cel scufundat. Deși salvarea era organizată foarte bine și ajutorul vaselor vecine a fost la loc, totuși rezezeala cu care s-a scufundat a cauzat foarte mari jertfe omenești. Au pierit din echipajul de 1000 oameni 300, între ei și primul ofițer.

Cazul acesta a făcut să devină și mai acută neînțelegerea între italieni și iugoslavi. Cei din urmă spuneau că ofițerii italieni au fost foarte bine informați despre starea lucrurilor din Pola și numai pentru aceea au scufundat chiar vasul cel mai puternic al monarhiei, ca el să nu cadă în mâna iugoslavilor.

Ziua premergătoare s-a publicat în toate gazetele locale, că în ziua de unu noiembrie a preluat serviciul siguranței publice în oraș garda românească, a cărei semn distinctiv este roșu-galben-albastru. În ziua preluării serviciului am făcut cu toată garda disponibilă o rundă pe străzile principale ale orașului, pentru a arăta publicului distincțiile și cu scop demonstrativ. În frunte, după comandant, mergea drapelul tricolor purtat de cavalerul Baloșescu (bucovinean) și păzit de Bârseanu și Silveșanu, apoi urmează garda, pluton după pluton. Era o însuflețire între băieți de care nu am mai văzut în Pola între români. În timpul scurt de câteva zile au învățat băieții cântări vitejești pe care le cântau în marș pe străzile Polei, care nici înainte, dar cred nici după aceasta, nu va mai auzi. S-a introdus comanda românească. Pe piața cea mare stăteau d[om]nii d[octo]r Brediceanu, Munteanu (inginer loc[otenent]-col[onel] la marină) și mai mulți italieni localnici, împreună cu înfocatul patriot italian Stanich, cărora gazda le-a dat onoruri. Publicul se oprea pe străzi și ne striga „Eviva la Rumenia Grande!” (Trăiască România Mare!) și „bravi rumeni”. După defilare am anunțat, că am preluat serviciul. Ni s-a dat jumătate din oraș pentru patrulare și garda în magazinele de echipament ale marinei.

Intrarea trupelor italiene. Trecerea pe sub poarta triumfală cu garda

Cu o zi înainte de intrarea trupelor italiene în Pola a pornit ultimul tren al ungușurilor cu care a plecat și amiralul Horthy.

⁶⁸ Azi Rovinj, oraș în Croația.

Se vorbea mai mult, că au să sosească trupe italiene, însă, până la patru noiembrie nu au ajuns în Pola numai niște torpiloare și crucișătorul Pizza. La patru noiembrie, când eram tocmai la masă, primesc un aviz de a trimite pe la orele patru un detașament din gardă pentru întâmpinarea trupelor italiene. Am mers cu 25 oameni și drapelul în frunte. Deși erau neînțelegeri între italieni și iugoslavi, la primirea aceasta nu s-a observat, fiind ei așa de precauți de a nu arăta aceasta. Pe deoparte fiind aliați, iar pe de altă parte credeau că Antanta neavând numai trupe italiene la dispoziție, le-a trimis acestea. Italienii din Pola s-au pregătit deja de mult la primirea aceasta, așa între altele au decorat poarta de triumf de pe timpul împăratului roman Aurelian⁶⁹, „Porta Aurea”, pe sub care aveau să treacă trupele italiene dezrobitoare după aproape 2000 de ani. Din aranjările acestea și-a luat partea de leu d[omnu] Stanich. Însuflețirea era la culme. Bieții soldați italieni abia mai mergeau de oboseală venind în marș forțat peste 60 k[ilo]m[etri] în ziua aceea. Ei erau duși de civili și dame din Pola pe subțiori și împodobiți cu flori. La intrarea în oraș s-a format un cortegiu. În frunte mergeau italienii, iar după armată o mulțime fără sfârșit sălta și cânta de bucurie. Tot cortegiul acesta variat a trecut pe sub poarta triumfală și s-a oprit înaintea primăriei, unde au fost bineveniți din partea d[omnu]lui Stanich, a primarului etc. Seara, pe la nouă abia, s-a împrăștiat mulțimea.

Pentru noi românii a fost aceasta o serbare dublă. Una, că Pola a ajuns iarăși în posesiunea adevăraților ei stăpâni, care sunt de o mamă cu noi, iar a doua că aceasta este prima ocazie când trupe românești trec pe sub o poartă triumfală zidită de strămoșii noștri, în onoarea unui oștean de seamă. Pe lângă aceasta, întâmplarea a voit ca tocmai lângă poarta triumfală să stătea un grup de italieni, care vorbeau românește, fiind ei muncitori prin Transilvania la păduri. Văzând tricolorul românesc au izbucnit în strigăte, ce nu mai vroiau să înceteze, de „Trăiască România Mare” și „Eviva gli nostril fratelli rumeni”. Deși era un vuiet de diferite strigări, prin toate acestea am auzit ovațiile la adresa noastră în dulcea limbă românească. Faptul ne-a surprins dintâi, nu credeam urechilor, dar ascultând bine am înțeles precis că ne strigă românește. Le-am răspuns cu un „Eviva Italia” pentru surpriza frumoasă ce ne-a fost pregătită. Ziua aceasta a lăsat în sufletul nostru urme pe care nimeni și nicicând nu le va putea șterge. De amintirile acestea ne vom bucura în împrejurările cele mai grele ale vieții, de acum și până când vom avea pletele albe.

O serbare națională cehoslovacă cu participarea noastră

La 6 noiembrie au serbat cehoslovacii o serbare națională la care am fost invitați și noi.

Înainte școlii de mașiniști s-a improvisat o tribună, unde au fost așezați toți reprezentanții aliaților. Înaintea tribunei au fost postate detașamentele de soldați ale diferitelor națiuni. Este o companie italiană, cehă, română, iugoslavă. Serbarea a fost deschisă de inginerul cehoslovac Socol prin o cuvântare scurtă făcând istoricul zilei. Au vorbit, apoi, reprezentantul fiecărei națiuni. Din partea noastră a vorbit d[omnu]l d[octo]r Brediceanu, rostind câteva cuvinte românești, continuând în franțuzește, iar la fine salută în limba italiană glorioasa armată italiană, care a venit să dezrobească pe fii săi, vestindu-ne și nouă victoria dreptății asupra minciunii de mii de ani. Cuvântarea

⁶⁹ Informație eronată; monumentul fusese ridicat în timpul împăratului Octavian Augustus.

d[omnu]lui Brediceanu a cules vii aplauze din toate părțile. După sfârșitul ei, muzica militară italiană a intonat imnul național român „Trăiască regele”. Plin de temperament a vorbit, apoi, un locotenent din armata italiană, mulțumind pentru ovațiile la adresa armatei italiene. El a fost lung aplaudat.

Preluarea flotei de către italieni. Transportarea iugoslavilor la cămine

Cu sosirea trupelor italiene s-a schimbat cu totul situația de până acum, creată mai mult sau mai puțin pe baze revoluționare. Deși siguranța publică nu era tulburată de incidente mai grave, totuși împușcăturile continue noaptea dovedeau că situația nu este normală. Cu intrarea trupelor regulate italiene, toate s-au schimbat ca prin farmec.

Marina italiană sosită mai în urma trupelor a început cu recepționarea obiectelor de pe uscat ca arsenalul, fortărețele etc., iar după sosirea vaselor aliate s-au recepționat și vasele împreună cu materialul flotant, conform condițiilor de armistițiu. Recepționările acestea au cauzat mult sânge rău în mijlocul iugoslavilor, care se simțeau deja stăpâni pe toată flota austro-ungară. Se și făceau excese, dacă nu ar fi ordonat la timp comandamentul italian dezarmarea lor și transportarea la vetre. Așa, conform ordinului nu aveau voie numai românii și cehoslovacii de a ține arme pentru ajutorarea trupelor italiene. Noi am prevăzut serviciul în raionul împărțit nouă și pe mai departe fără întrerupere. Zilnic soseau trupe italiene pentru preluarea teritoriului până la Monte Maggiore⁷⁰, în nordul Istriei, care erau imediat transportate la locul destinat.

Într-aceasta transportul iugoslavilor la vetrele lor se făcea pe mare.

Planul original și planul modificat pentru transportul nostru

Planul original pentru transportul nostru era pe mare la Constanța și prin România în Transilvania. Acesta era făcut pe timpul când nu aveam nici o știre exactă din Ungaria, cunoscând foarte bine moravurile foștilor noștri compatrioți, de care, har Domnului, ne-am scăpat pe vecie. Însă, în urmă, aflând despre capitularea lor și despre dezlegarea de sub jurământ etc., iar informațiunile căpătate de la comandamentul italian spuneau că trebuie să așteptăm încă săptămâni sau luni întregi până ne va veni rândul să fim transportați, din pricină că vasele erau supraîncărcate cu transportarea trupelor și alimentelor. Pe de altă parte, băieții din gardă se nelinișteau văzând că în Ardeal este ordine și ei trebuie să rămână aici până la un termen îndepărtat. Am hotărât, deci, să trecem numai pe teritoriu iugoslav, deja ocupat de armatele aliate, aceasta mai ales, că autoritățile militare iugoslave ne ofereau tot sprijinul. Itinerariul ar fi fost deci: pe mare până la Fiume, de aici cu trenul la Zagreb, Novisad⁷¹, ½ Belgrad, de aici cu vaporul la Panciova⁷² și prin Banat acasă.

Luând toate eventualitățile în considerare și comunicând aceasta comandamentului italian, am fixat ziua de plecare pe 14 noiembrie.

În zilele premergătoare ne-am luat adio de la prieteni în persoană și de la publicul mare prin ziare, mulțumindu-le pentru bunăvoința față de noi. La inițiativa d[omnu]lui

⁷⁰ Astăzi Učka, lanț muntos în Croația.

⁷¹ Novi Sad, oraș în Serbia.

⁷² Pančevo, oraș în Serbia.

Brediceanu s-a făcut în gardă o colectă pentru statuia ce se va ridica în Pola marelui Dante. Suma a fost predată apoi locului în drept.

Fiecare om era prevăzut cu conserve pentru 14 zile, asemenea și cu galete⁷³. Comandamentul italian ne-a dat un pașaport care a mai fost semnat și de iugoslavi și cehoslovaci.

Având toate în ordine am plecat la 14 noiembrie la ora 10 cu vaporul „Slavia”, care avea arborat pe lângă drapelul italian și cel românesc. Vasul s-a pus în mișcare între uralele cunoscuților lăsați în Pola, în frunte cu neobositul d[omn] Stanich. Trecând prin fața vaselor aliate, ele ne-au dat salutarile cuvenite militare. În port era marea liniștită, părea o pânză întinsă, dar ieșind în liber s-au simțit valurile mânate de scirocco⁷⁴. Trecând pe dinaintea Capului Promontore am întors spre Nord-Est pe lângă coastă, pentru a înconjura pericolul de mine. Pe cursurile străbătute des, cum era și acela între Pola și Fiume în timpuri normale de război, în fiecare zi cutreierau mai multe grupuri de torpiloare cercetând după mine rupte de pe ancoră de vânt. Acum, însă, operațiunea aceasta nu s-a făcut de mult, așa că era un pericol iminent de mine flotante. Pe un vânt sudic, cum este scirocco, toate minele plutitoare sunt abătute spre coastă. În tot Quarnero⁷⁵ am avut valuri care treceau peste prova vasului destul de mic (va fi având 500 tonelade), făcându-l să sară când el peste val, când valul peste el. Din când în când ajungea în o afunzime de nu se vedea numai cerul și valul cotropitor, cu toate că nu eram mai departe de coasta Istriei, decât cu 2-5 k[ilo]m[etri]. După vechi obicei marinăresc, văzând situația și știind că mulți dintre gardiști nu au fost imbarcați pe așa vase mici, ba erau și câțiva infanteriști, încă la bun timp le-am spus să mănânce bine și să bea vin în vederea bolii de mare, de care au fost aproape toți atinși. Acesta a fost pericolul cel mai mic, dar îmi făcea grijă serioasă pericolul de mine. Am și trimis la prova vasului doi marinari cu experiență pentru a veghea. Mai era și un alt necaz, anume echipajul vasului avea numai doi fochiști, din care numai unul era la cazan, așa că din lipsa aceasta vasul mergea foarte încet. Și aici am trimis ajutor din marinarii noștri.

Trecând de Capul Promontore am văzut apropiindu-se tot mai tare, iar mai târziu și întrecându-ne un distrugător italian cu numele „Cesare Rossard”, despre care știam că merge la Fiume cu o comisiune mixtă de ofițeri marinari italieni și iugoslavi. Îmi părea după cât cunoșteam pozițiunea minelor, că se prea îndepărtează de coastă. Când era la vreo cinci mile înaintea noastră, spre marea noastră surprindere vedem ridicându-se o columnă de apă și [în] ea bucăți din distrugătorul italian, iar pe urmă un fum ridicându-se de pe suprafața mării. Distrugătorul a dispărut. Ciocnindu-se de o mină s-a sfârșit. Vasul nostru mergea prea încet pentru a veni întru ajutor. Pe semne și de pe coastă a fost observat, câteva bărci mergând în direcția exploziei. Pe când am ajuns noi la fața locului nu se mai vedea[u] decât ochiuri de ulei și benzină plutind deasupra apei albastre-închise a mării. Așa le-a fost destinul ca la alții mulți în acest război necruțător, pe care ia înghițit marea nesătulă. După cât am putut observa cu binoclul, pe mal se găseau câțiva salvați de către cei cu bărcile. După incidentul acesta, frica i-a amuțit pe cei mai mulți din gardiștii noștri veseli.

⁷³ „Galetă”: „Pezmet”.

⁷⁴ „Sirocco”: „Vânt cald și uscat care bate pe coastele Mării Mediterane”.

⁷⁵ Quarnero, braț al Mării Adriatice.

Cu toate acestea se petreceau și scene comice, natural publicul hazliu se recruta dintre cei ce nu sufereau de boală de mare. Săracii de infanteriști, dar și marinari mai tineri, toți cu boală de mare, erau obiectul glumelor din partea marinarilor bătrâni. Le spuneau bieților că sosind pe uscat toate au să treacă, dar ei nu ne credeau.

Trecând prin atâtea frământări am sosit fără nici un incident pe la ora cinci în față cu Volosca, Ica⁷⁶ etc., intrând mai pe urmă în golful Fiume unde și marea era mai liniștită. Situația s-a schimbat, acum și cei mai deprimați au început să cânte. Era o seară fermecătoare de toamnă târzie îmbinată cu lună plină și cer senin. Se vedeau la stânga luminile treptate a orașelor și vilelor edificate în poala și coasta dealurilor, iar la dreapta se vedeau conturile întunecoase a insulei Cherso, ca un monstru ai cărui peri zbârliți erau brazii.

La ora opt am trecut prin fața Abbaziei, iar la nouă am sosit în Fiume. Acostând la Molo Adamich, am debarcat.

Plecarea cu trenul spre Vincovce și reîntoarcerea spre Zagreb-Budapesta

În Fiume drumul cel dintâi a fost la comandamentul militar pentru a anunța transportul și a cere vagoanele necesare. Toate ni s-au pus cu cea mai mare bunăvoință la dispoziție, în baza recomandății din Pola. În aceeași noapte la orele nouă am fost atașați trenului de persoane spre Vincovce. Dimineața am și sosit acolo. Interesându-ne dacă putem să călătorim mai departe, ni s-a spus că armatele generalului Kővess au distrus în retragerea lor tunelul de la Novisad, așa că numai cu transbordare se poate trece pe acolo. Totodată, ni s-a comunicat și ordonanța telegrafică a guvernului revoluționar maghiar, că toate naționalitățile sunt îndreptățite a organiza gărzii pentru susținerea ordinii și că ele vor fi plătite din visteriile statului maghiar. Știrea aceasta ne-a liniștit și de altfel nemaivând alt drum liber ne-am hotărât să mergem prin Budapesta.

La granița între Croația și Ungaria abia am scăpat de nu ni s-au luat toate bagajele de către soldații sârbi. Ei motivau că și așa o să ni le ia ungerii. Cerând intervenția unui ofițer superior, ne-au fost lăsate, însă, toate efectele luate cu noi din Pola.

Am sosit fără incident în Budapesta. Aspectul Budapestei după revoluție nu l-am putut vedea numai de la gară. Aici se vedeau numai soldați în diferite uniforme, care toți erau nervoși pentru a ajunge odată acasă, după atâția ani de suferințe.

După ce prin ofițerul român de legătură pe lângă Ministerul de Război, d[omnu]l d[octo]r Brediceanu s-a pus în legătură cu forurile competente, ni s-a dat voie să plecăm în vagoanele proprii până la Arad, fiind atașați la trenul personal ce pleca la ora unu din gara Budapesta. Deși ni se făceau diferite greutăți pentru plecare, totuși prin diferite intervenții ne-a succedat să plecăm la timp.

Sărbătorirea din Arad și plecarea la căminuri

În ziua următoare la ora nouă dimineața am sosit fără nici un incident la Arad.

Din motivul că telegraful nu comunică regulat, dar mai ales pentru a evita ciocniri cu ungerii nu am comunicat gărzii naționale din Arad sosirea noastră. Însă, făcându-ni-se dificultăți din partea gărzii maghiare din gara Arad, am telefonat la comandamentul

⁷⁶ Astăzi cartiere ale orașului Opatija, în Croația.

gărzii române să ne pună la dispoziție un ofițer de legătură pentru a tranșa neînțelegerile. În această calitate a fost detașat d[omnu]l locotenent Păcurariu din garda română.

Pe la ora unsprezece a sosit o delegație numeroasă a comunei Boroșineu⁷⁷, jud[ețul] Arad, cu scopul de a-și exprima aderarea la acțiunea Consiliului Național Român. Împreună cu această delegație am plecat și noi. S-a format un convoi impozant. În frunte mergea garda marinarilor și după ea delegația țăranilor din comuna sus amintită. Străbătând străzile principale între cântece naționale și urări am sosit la casa d[omnu]lui Ștefan C[icio]-Pop, unde era instalat Consiliul Național. Ne-a urat bun sosit d[omnu]l Vasile Goldiș în cuvinte foarte calde. Oratorii comunei Boroșineu au mulțumit Consiliului Național pentru inițiativa luată. După aceasta am plecat din nou la gară.

Garda și-a fixat punctul de desființare în Arad, din cauză că aici se despărteau drumurile membrilor ei. La cererea comunei Boroșineu a fost predat drapelul gardei ca suvenir acestei comune. El există și astăzi, deși după cum sunt informat, în decursul ocupațiunii bolșevice a trebuit să fie ascuns în pământ. Predarea s-a făcut în mod sărbătoresc din partea cavalerului Baloșescu, primarul comunal.

La gară, înaintea plecării trenului, care ducea primul transport din gardă, s-au petrecut scene care nicicând nu le voi uita. Mai grea mi-a fost despărțirea de cavalerul de Baloșescu și de secretarul Voicu, ambii români înfocați. La semnalul de plecare, fără premeditare, am căzut unul în brațele altuia și ne-am sărutat ca și când am fi fost frați, deși cunoștința noastră nu a durat mai mult decât o lună.

Așa s-a terminat activitatea Consiliului și Gardei Naționale Române a Marinarilor din Pola.

Aici notez, că au fost între marinari foarte mulți care nu erau de acord cu organizarea aceasta pe baze naționale, dar mulțimea fiind cu noi am putut ușor să-i ținem în frâu. În privința aceasta, mai ales, îi datorăm mulțumirile noastre d[omnu]lui d[octo]r Brediceanu, locot[enent]-col[onelul] inginer Munteanu, care ore de-a rândul stăteau împreună cu marinarii, explicându-le rostul naționalismului și capacitându-i.

Arhiva, pe care cum spuneam și în prefață, a fost predată gărzii din Arad, a dispărut cu ocazia prădării localurilor de birou al acestei gărzi din partea ungarilor.

Încheiere

Recunoștință M[ajestății] S[ale] Regelui Italiei

Înainte de a da în tipar lucrarea aceasta, d[omnu]l Caius Brediceanu, actual ministru, a binevoit a-mi pune la dispoziție o scrisoare de la d[omnu]l fost secretar general Eugen Munteanu, care de curând a fost în Pola, din care extrag următorul pasaj: „Reîntorcându-mă din Pola îți transmit salutări din partea marelui italian și amicului nostru al românilor d[octo]r D. Stanich, care m-a rugat să-ți comunic următoarele. Cu ocaziunea audienței sale la regele Italiei, între altele regele a întrebat pe d[omnu]l Stanich, cum de a avut curajul de a proclama alipirea Istriei și a portului Pola la patria noastră, într-un timp, când situația era încă încurcată din cauza revoluționarilor și a iugoslavilor. D[omnu]l Stanich i-a răspuns: Majestate, am avut sprijinul gardei românești, organizată din marinari și soldați români din fosta armată și marină austro-

⁷⁷ Astăzi Ineu, județul Arad.

ungară de către d[omnu]l Caius Brediceanu, actualul delegat al României la Conferința de Pace. Regele Italiei a fost foarte mișcat de această constatare, zicând: Români au fost întotdeauna prietenii noștri”.

**The Activity of the Romanian National Guard of the Sailors from Pola
(the 30th of October-the 22nd of November 1918)**

ABSTRACT

In the autumn of 1918, on the background of the collapse of the Austro-Hungarian army, the Romanian soldiers from Transylvania, Banat and Bukovina encouraged by the launch of the imperial manifest entitled „To my faithful nations!” which allowed the foundation of the „national councils”, set the basis of the national military organisms, that bespoke the manner in which they had become aware of putting into practice the imperial recommendations regarding the dissolution of the central authority and the transfer of authority from center to periphery. So the Romanian Central Senate of the Officers and Soldiers from Vienna (the 31st of October-the 27th of November 1918), the Romanian Legion from Prague (the 30th of October-the 24th of November 1918) and the National Guard of the Sailors from Pola (the 30th of October-the 22nd of November 1918) were founded, the last one being also the topic of the present study. Why were they exactly founded within these centers? For simple reasons; at that moment Vienna represented the main railway junction of the Empire, Prague was the center of the Romanian units of the Second Regiment Brașov, of the 51st Regiment Cluj and of the 37th Regiment Oradea, while Pola was the headquarter of the Austro-Hungarian navy. The activity of the Romanian National Guard of the Sailors from Pola, comprising the main base of the Austro-Hungarian military navy, has remained until now almost unknown both because of the absence of the documentary material and also of the interpretations provided during time. Through the present study, we have aimed at presenting some elements related to the disintegration of the Austro-Hungarian navy in the autumn of 1918 as well as the most important events that have led to the foundation of the Romanian National Guard of the Sailors from Pola. We have focused our attention on the foundation and the activity of this guard, its administration and its members and also on all the aspects referring to the concentration, the organization and the dispatch to Transylvania of the Romanian sailors. So as to consolidate the aspects presented during our study, in its annex we have included, in a transliterated version, the annotations of sergeant Valeriu Seredan, the commandant of this organism, published in 1922, almost unknown to the large audience and equally unpublished.

List of illustrations

Fig. 1 - Valer Seredan

Fig. 2 - Romanian National Guard of the Sailors at the Czechs' festival in Pola (October 1918)

Fig. 3 - Parade of the Italian armies and national guards from Pola

Fig. 4 - The "Porte Aurea" triumphal arch, ready for the parade of the Italian armies and national guards set up in Pola

Fig. 1 - Valer Seredan

Fig. 2 - Garda marinarilor români la festivalul cehilor de la Pola (octombrie 1918)

Fig. 3 - Defilarea armatelor italiene și a găzilor naționale de la Pola

Fig. 4 - Arcul de triumf - „Porte Aurea” - pregătit pentru defilarea armatelor italiene și a găzilor naționale formate la Pola

Abrevieri bibliografice

- Bérenger 2000 - Jean Bérenger, *Istoria Imperiului Habsburgilor (1273-1918)*, București, 2000
- Berthelot 2015 - Henri Berthelot, *Memorii și corespondență (1916-1919)*, introducere de Glenn E. Torrey, traducere din limba franceză de Mona Iosif, București, 2015
- Bîrdeanu 1968 - Nicolae Bîrdeanu, „Vom purta tricolorul nostru...”, în *Magazin Istoric*, an II, 10 (19), 1968, p. 46
- Boia 2013 - Stelean Ioan Boia, „Marea Unire de la 1918. Locul și rolul Aradului”, în volumul *95 de ani de la Marea Unire (culegere de studii). Volum omagial*, coordonat de Marius Ioan Grec, Arad, 2013, p. 13-39
- Cațavei, Mureșan 1987 - Victor Cațavei, Augustin Mureșan, „Drapelul Gărzii Naționale Române a Marinarilor de la Pola”, în *Crisia*, XVII, 1987, p. 345-351
- Cațavei 1993 - Victor Cațavei, „Conducătorii gărzii naționale române a marinarilor de la Pola”, în *Ziridava*, număr XVIII, 1993, p. 255-260
- Copoiu 1968 - Nicolae Copoiu, „Kotor, un oraș iugoslav cu tradiție revoluționară”, în *Magazin Istoric*, an II, 1 (10), 1968, p. 32
- Deák 2007 - István Deák, *Mai presus de naționalism. O istorie politică și socială a corpului de ofițeri habsburgi, 1848-1918*, traducere din limba germană de Eugenia Bârlea, Cluj-Napoca, 2009
- Dumitrescu et alii 2014 - Doru Dumitrescu, Mihai Manea, Mirela Popescu, *Mica enciclopedie a Marelui Război (1914-1918)*, București, 2014
- Fried 2014 - Marvin Benjamin Fried, *Austro-Hungarian War Aims in the Balkans during World War I*, London, Palgrave Macmillan, 2014
- Groza 2015 - Mihai-Octavian Groza, *Senatul Militar Român Central al Ofițerilor și Soldaților din Viena (31 octombrie-27 noiembrie 1918)*, Cluj-Napoca, 2015
- Groza 2015a - Mihai-Octavian Groza, „Românii apărând Praga. Fragmente din activitatea Legiunii Române din Praga (30 octombrie-24 noiembrie 1918)”, în volumul *Fragmente din trecut. Tinerii cercetători și istoria*, coordonat de Anamaria Macavei, Diana-Maria Dăian, Cluj-Napoca, 2015, p. 235-242
- Groza et alii 2017 - Mihai-Octavian Groza, Diana-Maria Dăian, Iuliu-Marius Morariu, *Romanians Defending Vienna. The Romanian Central Military Senate of the Officers and Soldiers*, Saarbrücken, Éditions Universitaires Européennes, 2017
- Guichonnet 2002 - Paul Guichonnet, *Istoria Italiei*, traducere și note de Irina Cristea, prefață de Alexandra-Murad Mironov, București, 2002
- Hogg 2007 - Ian V. Hogg, *Dicționarul Primului Război Mondial*, traducere din limba engleză de Diana Șipu, București, 2007
- Horthy 2000 - Nicholas Horthy, *Memoirs*, ediție îngrijită de Andrew L. Simon, Safety Harbor, Simon Publications, 2000
- Leoncini 2007 - Francesco Leoncini, „Federalism in Central Europe: Past and Present”, în volumul *Central European History and the European Union. The Meaning of Europe*, coordonat de Stanislav J. Kirschbaum, London, Palgrave Macmillan, 2007, p. 23-41
- Medeleanu 2010 - Horia Medeleanu, *Aradul între mit și adevăr istoric*, Arad, 2010
- Mureșan 1992 - Augustin Mureșan, „Istoria drapelului Gărzii Naționale Române a Marinarilor de la Pola”, în volumul *Patriotism și cultură. Studii și evocări*, coordonat de Ioan S. Mureșan, Timișoara, 1992, p. 62-70
- Mureșan 2003 - Augustin Mureșan, „Repatrierea Gărzii Naționale Române a Marinarilor de la Pola”, în *Tribuna Universității*, an I, 2, 2003, p. 10
- Mureșan 2008 - Augustin Mureșan, „Garda Națională Română a marinarilor de la Pola în contextul luptei pentru înfăptuirea Marii Uniri”, în volumul *Pe drumul Marii Uniri*, coordonat de Vasile Popeangă, Emil Arbonie, Arad, 2008, p. 90-103

- Mureșan 2008a - Augustin Mureșan, „22 noiembrie 1918-sosirea Gărzii Naționale Române a marinarilor de la Pola la Arad”, în volumul *Aradul și Marea Unire*, coordonat de Marius Ioan Grec, Stelean Ioan Boia, Arad, 2008, p. 151-158
- Mureșan, Șerban 1993 - Augustin Mureșan, Virgil Șerban, „Valeriu Seredan, comandant al gărzii naționale române a marinarilor de la Pola”, în *Ziridava*, XVIII, 1993, p. 261-270
- Murgescu 2001 - Bogdan Murgescu (coordonator), *Istoria României în texte*, București, 2001
- Păvăloiu 1991 - Mariana Păvăloiu, „Marinarii și Marea Unire”, în *Marina Română. Revistă editată de Marina Militară*, an II, 9, 1991, p. 4, 27
- Peteanu 1935 - Aurel E. Peteanu, *Din galeria marilor dispăruți ai Banatului (figuri reprezentative), volum II, Coriolan Brediceanu (1850-1909)*, Lugoj, 1935
- Puțuri, Deac 1978 - Ion-Popescu Puțuri, Augustin Deac (coordonatori), *1918-Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a revăzută și adăugită, București, 1978
- Rauchensteiner 2014 - Manfred Rauchensteiner, *The First World War and the End of the Habsburg Monarchy, 1914-1918*, Wien/Köln/Weimar, Böhlau Verlag, 2014
- Sârbu 2001 - Marian Sârbu, „Activitatea marinarilor români în flota austro-ungară. Garda marinarilor români de la Pola”, în *Anuarul Muzeului Marinei*, 4, 2001, p. 201-208
- Seredan 1922 - Valeriu Seredan, *Garda Națională Română a Marinarilor din Pola și descompunerea marinei austro-ungare*, București, 1922
- Seredan 1939 - Valeriu Seredan, „Garda Marinarilor Români din Pola, 1918”, în *Gazeta Ilustrată*, an VIII, 5-6, 1939, p. 53-54
- Spânu 2013 - Alin Spânu, „Memoriul bănățenilor către generalul Henri Mathias Berthelot (1918)”, în volumul *Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana*, VII, coordonat de Doru Sinaci, Emil Arbonie, Arad, 2013, p. 298-306
- Stan 2015 - Constantin I. Stan, „Prăbușirea militară a Puterilor Centrale în Balcani la sfârșitul anului 1918”, în volumul *Primul Război Mondial. Perspectivă istorică și istoriografică*, coordonat de Ioan Bolovan, Gheorghe Cojocaru, Oana Mihaela Tămaș, Cluj-Napoca, 2015, p. 305-321
- Șerban 2003 - Virgil Șerban, „Piese din patrimoniul muzeului arădean legate de Garda de la Pola”, în *Buletinul Muzeului Militar Național*, an I, 2, 2003, p. 284-290
- Woodward 1976 - David Woodward, „Mutiny at Cattaro, 1918”, în *History Today*, XXVI, 12, 1976, p. 804-810
- Zamfir, Banciu 1995 - Zorin Zamfir, Jean Banciu, *Primul Război Mondial*, București, 1995

Cuvinte-cheie: marina austro-ungară, 1918, prăbușire, Pola, gardă națională.

Keywords: austro-hungarian navy, 1918, crash, Pola, national guard.